

James Stevens Curl–Susan Wilson: *The Oxford Dictionary of Architecture*.

Third Edition. Oxford, Oxford University Press, 2015. 1017 p.

Az Oxford University Press harmadik kiadásban jelentette meg építészeti szakszótárát. Fontos vállalkozás és állásfoglalás ez egy olyan korban, amikor az internet az információk instant és kifogyhatatlan forrásának tűnik. Szerencsére vannak olyanok, akik úgy gondolják, hogy hiteles, megbízható adatokon alapuló, egységes elvek alapján szerkesztett szakszótárra továbbra is szükség van. Ilyen ugyanis a szóban forgó, kompakt stílusban megírt és hasonló formátumban megjelentetett munka.

Első kiadása 1999-ben látott napvilágot, a második 2006-ban, a harmadik pedig 2015-ben. A két utóbbi előszavából megtudjuk, hogyan fejlődött az egymást követő kiadások anyaga és koncepciója. Az egyik irány műfaji jellegű. Az első kiadáshoz képest lényeges változás, hogy a másodikban megjelentek a tájépítészeti – beleértve a kertészetet – is ismertető szócikkek, amelyek a harmadikban még nagyobb szerepet kaptak. Az alapkiadást James Stevens Curl, a jeles építészettörténész egymaga jegyezte, a harmadik kiadásba már bekapcsolódott Susan Wilson is, aki nemcsak mint a további – leginkább tájépítészeti – szócikkek szerzője, hanem mint a kötet szerkesztője is szerepet kapott. E fejlemények azt az öröndetes folyamatot jelzik, amelynek során az építészeti fogalma kitágul, illetve kiegészül az épületek környezetének tanulmányozásával, annak konkrét címszavakban történő megfogalmazásával. A korábbi két kiadáshoz képest további változás, hogy a harmadik nem tartalmaz élő személyeket ismertető címszavakat, viszont megszaporodott a klasszikus építészeti és kerttervezői száma.

A fentiekből kiderül, hogy a szótár nemcsak szakkifejezések magyarázatát tartalmazza, hanem rövid élet- és pályarajzokat is. Ebben jelentősen eltér a Magyarországon használatos két legfontosabb hasonló kiadványtól, a Major Máté által szerkesztett *Építészettörténeti és építészettelméleti értelmező szótártól* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983) és a Zádor Anna nevével fémjelzett *Építészeti szakszótártól* (Budapest, Corvina Kiadó, 1984), amelyek megmaradnak a szakszavak szigorúan vett terepén. Az eltérő kultúra magyarázza, és maga a dictionary szó lényegében a lexikon vagy enciklopédia szavak jelentését is magában hordozó tartalma kifejezi a másfajta hozzáállást, amely a szóban forgó munkában megtestesül. Egyébként az építészeti szakterületén ez bevett eljárás Angliában, elég, ha a *Penguin Dictionary of Architecture* (1966, további kiadások) vagy a Patrick Goode szerkesztésében megjelent *The Oxford Companion to Architecture* (Oxford, Oxford University Press, 2009) című kötetekre gondolunk, amelyekben szintén szerepelnek építészeti szakszavak. Figyelemreméltó, hogy a másodikként említett munka kiadója azonos az általunk bemutatottéval. Az Oxford University Press úgy gondolta, és a magyarhoz képest nagyságrendekkel nagyobb angol nyelvterület nyilván meg is engedte, hogy két, részben hasonló karakterű kiadvány néhány

éven belül napvilágot lásson. A két munka valóban sokban átfedi egymást, de el is tér egymástól, és így egymást mintegy kiegészíti. A *Dictionary* rövid címszavak sokaságával törekszik minél nagyobb teljességre, míg a *Companion* inkább esszézerű, hosszabb, átfogó címszavakat tartalmaz. És míg az előbbi a szakkifejezéseken túl megáll a rövid építészetrajzoknál, az utóbbi – bár szintén magában foglal, ha nem is olyan bőségben, szakkifejezéseket – egyes országok és kultúrák építészeti nézetének áttekintésére is vállalkozik. Különbség közöttük, hogy a *Companion* az Európán kívüli nagy civilizációk – India, Kína és Japán – építészeti felőleli, a *Dictionary* inkább Európa-centrikus. Ez utóbbit úgy kell értenünk, hogy az európai civilizáció dimenzióiban mozog, amibe belefér Észak- és Dél-Amerika, Ausztrália, sőt az Európával sok tekintetben szimbiózisban élő iszlám világ is. Ami azon túl van, az legfeljebb az egzotikus, továbbá – végül is Angliáról van szó – a koloniális építészeti kategóriájába esik.

Érthető módon nem lehet célunk a szócikkek részletes értékelése. Általában az egzaktságra és tömörségre törekvés jellemzi őket, egyeseket a James Stevens Curl által rajzolt ábrák egészítenek ki. Következzen inkább néhány kertépítészettel, tájépítészettel kapcsolatos címszó, mintegy érzékeltetésül a kötet sokrétűségére. A *glacis* például nem pusztán a magyar terminológiában is helyet kapott, a vár vagy városfal védhetőségét szolgáló beépítetlen területet jelenti, hanem az erődítések mellvédjének lejtős, esővíz levezetésére szolgáló felső részét is. A közvetlenül utána következő *glade* a kézenfekvő „tisztás” jelentésén túl a nyiladékot is jelentheti. A *rond-point* jelentése körönd, mind városépítészeti, mind kertészeti értelemben. A *rootery* olyan kertészeti elem, amelyet gyökerekből (*root*), fa kérgéből és törzséből állítottak össze, hogy részben páfrányok, moha és zuzmó tenyésznek ott, részben az odaillő állatvilág telepedjen meg, a megfelelő borongós hangulatot felidézve. Egy egészen másik fajta címszó, a *cat-house* jelentése kettős: az egyik sajátos módon a várostromlók védelmére szolgáló mozgatható építmény, a másik – és itt érdemes a *cat* lehetséges jelentéseire gondolni – a bordélyház.

Mivel a szótár nagy számban tartalmaz építészneveket is, érdemes köztük tallózni, különösen abból a szempontból, mely magyar építészkerültek be ebbe a nagy merítésű, ugyanakkor feltehetően széles nemzetközi olvasótáborra megcélzó kiadványba. Az eredmény egyáltalán nem kedvezőtlen. Alfabetikus sorrendben a következő magyar építészre bukkanhatunk: Hild József, Lajta Béla, Lechner Ödön, Makovecz Imre, Molnár Farkas, Pollack Mihály, Steindl Imre, Ybl Miklós. A kép annyiban árnyalódó, hogy Ybl mellett az a megjegyzés olvasható, hogy „Austro–Hungarian architect”, ami azért jelzi, hogy a közép-európai identitás pontos definiálása nem könnyű feladat.

Ybl esetében ez a megjegyzés inkább szórakoztató, különösen annak tükrében, hogy egy másik, ugyancsak angol nyelvű enciklopédiában – amely mintegy húsz éve jelent meg – Lechner Ödön neve mellett volt olvasható ugyanez, ami már inkább bosszantónak tűnt. (Állampolgársági alapon Otto Wagnernek is osztrák–magyar építésznek kellett volna lennie, de ő egyszerűen csak „osztrák”-ként szerepel). Külföldi kontextusban is található néhány magyar név: Pierre Vágó kapcsán utalás történik apjára és nagybátyjára, Vágó József-re és Lászlóra, a Bauhaus és későbbi munkásságuk összefüggésében Breuer Marcell-re és Moholy-Nagy Lászlóra. Külön szócikket kap a Hungarian Activism. Végeredményben elégedettek lehetünk a magyar szócikkek számával, és a válogatás is kellőképpen reprezentatív. Egyébként a cseheknek sem lehet okuk panaszra, például Gočár, Kotěra, Krejcar, a Devětsil csoport ugyancsak szerepel a címszavak között. Megjegyzendő, hogy ezek mind igen tömör és rövid, fél- vagy inkább negyedhasábos szócikkek. A mi régióinkból Jože Plečnik kapott több mint egyhasábos szócikket, az ő beágyazottsága a nemzetközi szakirodalomban – szlovén kollégáink szorgalmának és kitartásának köszönhetően – felülmúlja régióbeli társaiét. Van tehát még min dolgoznunk nekünk, magyaroknak. Fontos többlet továbbá, hogy az építészekre utaló címszavakhoz rövidített formában bibliográfia is járul.

A részletes bibliográfia a kötet végén kapott helyet, amely nem kevesebb mint 127 oldalt tesz ki. Ez a hatalmas anyag külön értéket jelent az egyébként is igen adatgazdag kötetben. Itt is érdemes megnézni, milyen magyar címek kerültek be a válogatásba. Nem különösebben sok, hozzávetőleg egytucatnyi. Nem véletlen, hogy egyetlen magyar szerző van csak három munkával képviselve, és pedig a magyar építészettörténet legkiemelkedőbb, mondhatni, alapító alakja, Zádor Anna. (A három közül az egyiket, a magyarországi klasszicizmusról írott 1943-as munkát Rados Jenő is jegyzi.) Az idegen nyelvű munkák közül belekerült az Éri Gyöngyi és Jobbágyi Zsuzsa által szerkesztett, a századforduló művészetéről szóló *Golden Age* (1990) és a Gáborjáni Péter által szerkesztett *Architettura organica* (1991). Jól szerepel az Akadémiai Kiadó egykori Architektúra sorozata, két darabját is bevették a bibliográfiába, Kubinszky Mihály *Bohuslav Fuchs*- és Nagy Emil Erik *Gunnar Asplund-monográfiáját*.

Összességében hasznos kézikönyv a Dictionary. Beszerzését, forgatását csak ajánlani lehet.

Sisa József